

פרסומי קרנות הצדקה כמדד לערכי ההלכה של קהל היעד התורם*

מבוא
מדרגות הצדקה
פרסומות קופות הצדקה
סיכום

מבוא

"כִּי לֹא יִחַדֵּל אֶבְיֹון מִקֶּרֶב הָאָרֶץ" (דברים טו, יא)¹. תופעת העוני הטרידה את האנושות מאז למד האדם לומר "אני"² במקום "אנחנו"³. העוני נגזר, במידה רבה, מעצם טיבה ואופייה של חברה בה לא הכל מתחלק שווה בשווה ואין מנוס מכך שלאחד יהיה יותר מן השני, כך נוצר משרע אשר קצהו האחד מוגדר כ"עוני" וקצהו השני כ"עושר"⁴. עד כמה העסיק העוני את חז"ל, ועוד יותר את הראשונים, ניתן

* דברים אלו מוקדשים למו"ר הרב אלישיב קנוהל זצ"ל. "יִיָּקֶם אֶלְיָשִׁיב... וַיָּבִנוּ אֶת שְׁעַר הַצֶּאֱזָרָה הַגָּדוֹל קִדְשָׁהוּ וַיַּעֲמִידוּ דִלְתֹתָיו" (נחמיה ג, א). בסיעתא דשמיא זכיתי בתחילת שנת תשע"ח ללמוד בקורס האחרון של רבנים מסדרי חופה וקידושין מטעם 'צהר' בו לימד הרב אלישיב. מזה שנים אני פעיל ברבני צהר וחיתנתי זוגות רבים דרכם, ויד ה' הייתה בזה שדווקא הפעם החלטתי להשתתף בקורס, ובו הייתה לי הזכות להכיר מקרוב ולהוקיר את הרב אלישיב. העיסוק במצות צדקה מתאים במיוחד לזכרו ולעילוי נשמתו, שכן מצות צדקה הייתה חביבה עליו מאוד. אשתי התייעצה עמו סמוך להסתלקותו בקשר לזוג שטיפלה בו, ובתוך הדברים הרב אלישיב הראה לה את הקלטר בו הקפיד לרשום ולעקוב אחר הצדקה הרבה שהוא נתן. תנצב"ה.

1 המפרשים עסקו ביישוב הסתירה בין פסוק זה לפסוק המוזכר קודם לכן בפרשה, "אָפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה בָּךְ אֶבְיֹון" (דברים טו, ד), ואכמ"ל.

2 ראויה לתשומת לב העובדה כי שלושת המופעים הראשונים של המילה "אני" בתורה מיוחסים לקב"ה: "וַאֲנִי הִנְנִי מְבִיא אֶת הַמַּבּוּל" (בראשית ו, ז); "וַאֲנִי הִנְנִי מְקִים אֶת בְּרִיתִי" (בראשית ט, ט); "זֹאת אוֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן" (בראשית ט, יב). המופע הרביעי של "אני" בתורה עוסק במעין שלילת האני מהאדם, "וְלֹא תֵאמַר אֲנִי הֶעֱשִׂיתִי אֶת אֲבָרָם" (בראשית יד, כג).

3 "במקום" במובן כפול: א. "אני" מחליף את "אנחנו" (instead of). ב. "אני" במקום שיש "אנחנו" מפריש את עצמו מהאחרים. [מעניין לציין שהוגה הדעות ק"ס לואיס בספרו The Problem of Pain עמ' 59 רואה באמירת "אני" את ליבו של חטא אדם הראשון, ולהבדיל הסופרת איין ראנד בספרה 'הימנון' רואה באמירת "אני" את שיא המימוש העצמי האנושי, ושניהם אומרים למעשה את אותם הדברים מכיוונים הפוכים!]

4 כלומר במדד העושר והעוני יש מרכיב סובייקטיבי ויחסי לחברה בה חי האדם.

ללמוד מהפירוט הנרחב של הלכות צדקה⁵. אין עוררין על כך שגם בימינו העוני במדינה הוא פגע רע שצריך להתמודד עמו בדרכים רבות.

העוני בחברה החרדית חריף יותר מבמגזרים אחרים, מסיבות שונות וידועות. בתגובה למצב זה צמחו שם שפע של קופות צדקה וגמ"חים העוסקים בגיוס צדקה לטובת הנזקקים. כל גמ"ח וכל קופת צדקה מפרסמים את פועלם באופן ייחודי על מנת לפתוח את הלבבות ואת הכיסים לנתינה. פרסומות אלו ניתן למצוא למכביר בבתי הכנסת השונים במשך כל ימות השנה. העושר והגיוון של פרסומות אלו תפסו את עיניי, והתחלתי להבחין בהבדלים עקרוניים במסרים בין הפרסומות השונים.

תחום הפרסום בדורנו הוא מדע ואומנות לכל דבר ועניין. אחת מהנחות היסוד עליהן מושתת הפרסום הוא כי הצרכן מגיב בצורה חיובית לתכנים העולים בקנה אחד עם עולמו התרבותי והערכי. מפרסמים הפועלים על פי הנחה זו ומתאימים את הפרסומים לקהל היעד, מתוגמלים בהיענות חיובית של הצרכן לפרסומת⁶. המפרסמים מבקשים למקסם את רווחיהם מהוצאות הפרסום, ולכן משקיעים סכומים ניכרים במחקר התרבות, האמונות והערכים של קהל יעד, ומנסחים את הפרסומות בהתאם.

בדברים להלן נערוך מחקר בכיוון הפוך - נבחן את תכני פרסומות קופות הצדקה הפונות אל קהל התורמים כדי לשכנעם לתרום בעין יפה לאותה קופה, וננסה להסיק מה הם הערכים והאמונות שהמפרסמים מייחסים לקהל היעד אליו הם פונים. זהו ניסיון ראשון לדעתי לדלות מתוך תופעות חול סתמיות כפרסומות תובנות ומשמעויות ערכיות והלכתיות. הדוגמא להלן לקוחה מתחום הפרסומות לצדקה, אולם ניתן ליישמה בתחומים רבים. ניסיון זה עשוי להאיר מזווית חדשה את תיאורו של הגר"ד סולובייצ'יק את איש ההלכה, הנזקק למציאות דרך עיני ההלכה, ובוחן וחווה ומגדיר את המציאות באמצעות אמות מידה הלכתיות⁷.

5 לדוגמא, הרמב"ם בהלכות מתנות עניים מונה שלוש עשרה מצוות, מתוכן רק שתי מצוות (פחות משישית) עוסקות בצדקה; אבל שלושה פרקים מתוך עשרת הפרקים של הלכות מתנות עניים (קרב לשליש) מוקדשים לצדקה. העוני מעסיק מאוד גם את המוסדות הרשמיים של מדינת ישראל בימינו, וכל שנה דו"ח העוני מטלטל את המדינה מחדש ובעקבות פרסומו מתעורר גל של דיונים ופרשנויות לכאן ולכאן.

6 Zhang, Yong and Betsy Gelb (1996), "Matching Advertising Appeals to Culture: The Influence of Product Use Conditions," *Journal of Advertising*, 25 (Fall) 29-46; and references on page 29

7 איש ההלכה, ירושלים תשל"ט, עמ' 28-31.

מדרגות הצדקה

הרמב"ם (הל' מתנות עניים פרק י הל' ז-יד) ערך רשימה של שמונה מעלות במצוות הצדקה⁸. המאירי הוסיף לרשימה זו דרגה נוספת, בין המעלה הראשונה והשניה של הרמב"ם, ומעין דרגה נוספת אחרי סוף הרשימה.

המעלה הגדולה שאין למעלה ממנה - "לחזק את ידו [של הענין] עד שלא יצטרך לבריות לשאול". וזה לשון הרמב"ם (הל' מתנות עניים י, ז)⁹:

מעלה גדולה שאין למעלה ממנה זה המחזיק ביד ישראל שמך, ונותן לו מתנה או הלואה או עושה עמו שותפות או ממציא לו מלאכה כדי לחזק את ידו עד שלא יצטרך לבריות לשאול. ועל זה נאמר והחזקת בו גר ותושב וחי עמך, כלומר החזק בו עד שלא יפול ויצטרך¹⁰.

לצדקה בצורה הזו יתרון כפול¹¹ - ראשית המקבל אינו מתבייש, שכן אינו מקבל טובה חנים אלא הלוואה; שנית, הכסף הזה אינו מטפל רק בצרכי העני היום, אלא מסייע לו ומתמרץ אותו להרוויח כסף בכוחות עצמו גם בעתיד ובכך עוזר לו לצאת ממעגל העוני, ברוח הפתגם העממי "תן לאדם דג והוא ישבע ליום אחד, למד אותו לדוג והוא ישבע כל חייו". בעולם גיוס ההון משמש היום הביטוי "כסף חכם" במשמעות דומה - כסף ממשקיעים שיש לו ערך מוסף, לדוגמא גיוס ממקור שיעזור להביא משקיעים נוספים בסבב הגיוס הבא.

מדרגה אחרת בצדקה, אלא שאינה ראויה לימנות, הוא "הנותן לכוונת נטילת פרס". כותב המאירי (ב"ב י, ב ד"ה הצדקה יש בה):

יש מדרגה אחרת בצדקה אלא שאינה ראויה לימנות, והוא הנותן [כדי] לקנות לו שם ולהתגדל ולפרסם עצמו עליהם. וזו אינה מידת ישראל, והיא מידה מגונה עד למאוד, לא דיו שאינה נחשבת בצדקה אלא שהוא נקרא

8 רשימה זו לא מופיעה במקורות חז"ל, והיא פרי יצירתו העריכתית-ספרותית של הרמב"ם. ניתן לראות זאת בנקל כשעוקבים בנושאי-הכלים כאן אחר מקורות הרמב"ם לרשימתו, ורואים שהם מפוזרים בספרות חז"ל. המאירי (להלן) רמו לכך בתחילת רשימתו: "הצדקה יש בה מדרגות מדרגות, מהם שנתבארו בכאן ומהם שנתבארו במקום אחר". יש לציין שבמספר מקומות הרמב"ם יוצר מסגרות ספרותיות עצמאיות שאין להן מקבילה בפרק תלמודי מגובש, כך למשל הלכות מלכים ומלחמותיהם (ראו: יעקב בלידשטיין, התפילה במשנתו ההלכתית של הרמב"ם, ירושלים, תשנ"ד, עמ' 9), וכן הלכות תשובה (וראו דבריו המאלפים של המאירי בהקדמה לחיבור התשובה, מהד' ר"א סופר עמ' 2).

9 ובניסוח כמעט זהה במאירי שם.

10 ראו שבת סג, א; תו"כ (מהד' ווייס) פרשת בהר פרשה ה הל' א (ק"ז ע"ב).

11 ראו מאירי, שבת סג, א ד"ה מצות הצדקה.

חוטא, ועליה נאמר וחסד לאומים חטאת. ומ"מ הנותן לכוונת נטילת פרס, כגון האומר סלע זה לצדקה בשביל שיחיו בניי, בשביל שאזכה לעולם הבא, או שתימשך הצלחתי, וכיוצא באלו, הרי זו צדקה גמורה, ובלבד במי שאם לא נתקיימה מחשבתו אינו קורא תגר, ואינו מתחרט על שנתן ולא הועיל כאילו היה שכר רופא, ואינו מהרהר אחר מידותיו של מקום אלא שמצדיק עליו את דינו.

דרגה זו כלל לא נזכרה ברמב"ם. המאירי מבחין בין הנותן צדקה מתוך מניע תועלתני של כבוד ופרסום שזה מגונה עד למאוד בעיניו, לעומת הנותן צדקה מתוך מניע תועלתני של קבלת שכר מאת הקב"ה על הצדקה, שזה נחשב צדקה - בתנאי שאם לא יקבל את השכר המיוחל הוא לא יתחרט על שנתן. דברי המאירי מבוססים על דיונים בתלמוד בנוגע לברייתא: "האומר סלע זה לצדקה בשביל שיחיו בני, ובשביל שאזכה לעולם הבא - הרי זה צדיק גמור" (פסחים ח, ב, ראש השנה ד, א, בבא בתרא י, ב). הדיון בפסחים נוגע למצוות בדיקת חמץ שבמסגרתה הבדוק מקווה גם למצוא חפץ שאבד לו:

וכהאי גוונא לאו מצוה הוא, והתניא: האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיו בני או שאהיה בן העולם הבא הרי זה צדיק גמור! דילמא בתר דבדק אתי לעיוני בתרה.

וזה לשון רש"י, "הרי זה צדיק גמור - ולא אמרינן שלא לשמה עושה, אלא קיים מצות בוראו שצוהו לעשות צדקה, ומתכוין אף להנאת עצמו שיזכה בה לעולם הבא או שיחיו בניו".

הדיון בבבא בתרא עוסק בהשוואה בין ישראל לאומות העולם בנושא הברייתא:

נענה רבי אליעזר ואמר: צדקה תרומם גוי - אלו ישראל, דכתיב: ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, וחסד לאומים חטאת - כל צדקה וחסד שאומות העולם עושין חטא הוא להן, שאינם עושין אלא להתגדל בו, כמו שנאמר: די להוון מהקרבין ניחוחין לאלהה שמיא ומצליין לחיי מלכא ובנוהי. ודעביד הכי לאו צדקה גמורה היא? והתניא: האומר סלע זה לצדקה בשביל שיחיו בני, ובשביל שאזכה לעולם הבא - הרי זה צדיק גמור! לא קשיא: כאן בישראל, כאן בגוי.

אפשר להסביר את הטעם להבדל בין ישראל לגוי בעניין זה על פי הסוגיה בפסחים: ישראל נותן צדקה מתוך מניע כפול, הן לשם שמים והן לצרכי עצמו, ועל כן הנאתו לא הופכת זאת ל"על מנת לקבל פרס"¹², ואילו גוי נותן רק לצרכי

12 ראו מאירי פסחים ח, ב ד"ה האומר סלע; תוס' חכמי אנגליה פסחים שם ד"ה הרי זה; מאירי ראש השנה ד, ב ד"ה האומר סלע.

עצמו¹³ ועל כן זה חטאת. לא מצאתי מבין הראשונים מי שיפרש את ההבחנה בין ישראל לאומות העולם בבבא בתרא כיישום ישיר ופשוט של מסקנת הסוגיה בפסחים¹⁴. הראשונים הוסיפו נקודה שלא הוזכרה בסוגיה בפסחים, והיא תגובת הנותן כשהשכר המצופה לא מתקבל: הישראל אינו קורא תגר ואינו מהרהר אחר מידותיו של הקב"ה, ואילו הגוי מהרהר אחר מידותיו של הקב"ה ומתחרט על נתנתו (ב"ב י, ב רש"י ד"ה כאן בישראל). במילים אחרות: ישראל אינו קורא תגר אלא תולה הייסורין בעווננו, אבל גויי אם אין מטיבין לו כגמולו קורא תגר (ר"ה ד, ב רש"י ד"ה כאן בישראל). יתכן שקריאת התגר של הגוי בניגוד ליהודי נגזרת ממסקנת הסוגיה בפסחים, שהיות והישראלי נותן מתוך מניע כפול - גם אם צרכיו האישיים לא התגשמו הוא מבין שיש טעם במעשיו, והגויים נותנים רק לצרכי עצמם. אולם הקישור אינו הכרחי, ולא ברור מנין שאבו הראשונים את עניין קריאת התגר של הגוי¹⁵.

פרסומות קופות הצדקה

שכונת רמת בית-שמש משופעת בגמ"חים, קופות צדקה, ואירגונים שמטרתם לתת עזרה לכל נזקק. לפני מספר שנים התחלתי לעקוב אחר הפרסומים של שתי קופות הצדקה הדומיננטיות בעיר, "למען אחי" (להלן קופה א) ו"קופה של צדקה רמב"ש א" (להלן קופה ב). קופה א מציגה את עצמה כעושה "חסד חכם", על משקל "כסף חכם". כלומר שהיא דואגת לא רק לצרכים של הנזקק היום, אלא מעניקה לו הכשרה וכלים בעזרתם יוכל לצאת ממעגל העוני ולפרנס את עצמו, כלשון הרמב"ם "מעלה גדולה שאין למעלה ממנה זה המחזיק ביד ישראל... כדי לחזק את ידו עד שלא יצטרך לבריות":

13 בעניין זה הרחיב ר' חיים צימרמן, תורה לישראל, ירושלים תשל"ח, עמ' 82-83.

14 הרמ"ה (יד רמה בבא בתרא י, ב אות קל סוף ד"ה תניא) מציע הסבר ייחודי: "בישראל. דעיקר מילתא לשם שמים קא מכוון, וכי אמר בשביל שיחיו בני - שיעסקו בתורה ובמצות הוא דקאמר, וכי אמר נמי בשביל שאזכה לחיי העולם הבא - כדי שיוסיף לדעת את בוראו קאמר. אבל בגויים דכי קא מכווני להנאה דגופייהו קא מכווני - לאו מעליותא היא". וצ"ע איך יסביר הרמ"ה את מציאת המחט בסוגיה בפסחים הנ"ל.

15 ראו ראש השנה ד, א מאירי ד"ה האומר סלע: "וזהו שאמרו כאן בישראל כאן באומות העולם, ופירשו עליה בתלמוד המערב מפני שהגוי קורא תגר, אבל ישראל אינו קורא תגר אלא מברך על הרעה כעל הטובה". אולם בירושלמי לפנינו ליתא.

קופה א פרסומת לראש השנה

קופה א פרסומת לפורים

לקראת ראש השנה הוציאו שתי קופות הצדקה פרסומים למתן צדקה:

קופה ב מדגישה את השכר הנלווה למצוות צדקה, בבחינת "האומר סלע זה לצדקה בשביל שיחיו בני ובשביל שאזכה לעולם הבא". לפי דבריה מצוות הצדקה תגן על הנותנים לשנה הקרובה: "הזכויות שומרות עליך כל השנה" (צד ימין);

"הוראת קבע לעניי השכונה - המגן שלי לכל השנה" (צד שמאל). גם סכומי הצדקה המוצעים (צד שמאל) רובם בסימן ריווח שהנותן יקבל ממתן הצדקה: חיים טובים 135 ש"ח; פרנסה טובה 417 ש"ח; סייעתא דשמיא 906 ש"ח. רק אחד הסכומים מדבר על המצווה עצמה ללא כוונת רווח, צדקה וחסד 277 ש"ח.

פרסום מודגש יותר ברוח זו יצא מטעם קופה ב לקראת הושענא רבה, בו הוצע לתרומים "פדיון נפש" על ידי מתן צדקה עבור עניי עירם, כשבתמורה "מנין תלמידי חכמים יתפללו עבורך ועבור בני משפחתך באמירת כל ספר תהלים אצל הכותל המערבי בליל הושענא רבה":

"פתקא טבא"
אל כבוד הרבנים שליט"א
אבקש להוכיח שמתן אצל לפתקא טבא
בסודל המערבי בליל הושענא רבא

TO THE ESTEEMED RABBANIM:
PLEASE MENTION THESE NAMES FOR 'A CUT KWITTEL'
AT THE KOSHEL, HANAAARAVI ON HOSHANA RABBA NIGHT

בדקשת Request	שם האם Mother's name	קניבת First Name

את החתימות בקריית המוסדות המסודרים במבוארם יחול לספור לכתוב הקופה
א בלילה 22:00 - 23:00 ש"ח 999-1111 או לכל יועצתנו רבא בלילה 22:00
DONATIONS AND NAMES FOR TITULLAI CAN BE GIVEN
TO YOUR LOCAL KUPA KEP OR BY PHONE 90954111
UNTIL 22:00 HOSHANA RABBA NIGHT

ולאחות זרים חיה נורא מאד וכו' נתחמים כל
הספרים כלם והפסקי דינים נתנים ביד כל תובע
ומשפחה ולכן צריך להרבות בו צדקה
תפילה ותחנונים לעורר הרחמים השמימיים
יחמי עלינו ויחמנו אותנו בספר חיים ובספר
צדיקים ללאולה וישועה
(על-הים - עיר-ים ויחמנו)

תרום סך 180 ש"ח
"פדיון נפש"
עבור עניי עירך
DONATE 180NIS
"PIDYON NEFESH"
FOR THE NEEDY OF OUR NEIGHBORHOOD

ומנין תלמידי יתפללו עבורך ועבור בני
משפחתך באמירת כל ספר תהלים אצל
הכותל המערבי בליל הושענא רבה

A minyan of Talmidei Chachomim will daven for
you and your loved ones after reciting
the entire Sefer Tehillim at the Kosel Hama'aravi

ספר הקווטל
תובע על צדקה
RBS
TZEDAKA FUND
התורה והמצוות
התורה והמצוות

ותשיב לנו ההריומה

**התחל את השנה החדשה
עם מחויבות ל-12 חודשים**
Start Your New Year With a
12-Month Guarantee

Sign our
"Kara at
Kara"
and you are
guaranteed
to be doing
Chessed
year-round!

התחל את השנה החדשה
עם מחויבות ל-12 חודשים
**תעודת אחריות
GUARANTEE**

התחל את השנה החדשה
עם מחויבות ל-12 חודשים
ובתנאי שאתה
תעשה מעשה
בטובת חסד!

Call Today to Sign Up! **9999933**
www.smartchesed.org

הפרסום של קופה א לראש השנה נשא מסר שונה. הוא פנה לרצון האדם לוודא שהוא אכן יעשה חסד "שלא על מנת לקבל פרס" במשך כל השנה: "חתמו על הוראת קבע ל-12 חודשים ומובטחת לכם שנה מלאה בעשיית חסד".

הבדל דומה בא לידי ביטוי גם בפרסומים לקראת ראש השנה תשע"ט:

שתי הקופות מדברות על 'אחינו' או 'שכנינו' שבמצוקה והצורך להושיט להם יד, אולם קופה ב (ימין) מוסיפה גם הבטחה שהנותן יתוגמל על מעשה הצדקה שלו. הבדל נוסף הוא שבניסוח של קופה א (שמאל) יש נימה של התבדלות, "אחינו במצוקה", ואילו הניסוח של קופה ב הוא שוויוני, "הצרכים של שכנינו" (Our Neighbor`s needs). הבדל אחרון זה חוזר על עצמו בהמשך בפרסומים של קמחא דפסחא. גם בפרסומים עבור מתנות לעניים לקראת פורים קיים הבדל בדגש של כל קופה:

קופה ב מדגישה שהיא מקפידה על כך שכספי מתנות לאביונים בפורים יחולקו על פי כל דקדוקי המצווה: בו ביום, עניי עירך, 100% הולך למתנות לאביונים, בהידור רב. מקומו וצרכיו של העני עצמו בתהליך נדחקים לקרן זווית. לעומת זאת הפרסום של קופה א שם את הדגש על משמעות המתנות לאביונים המקבלים אותם - "מביאים את השמחה עד הבית", בלי לפרט את דרישות ההלכה במצות מתנות לאביונים:

בנוגע לקמחא שתי הקופות דברו בשפה אחת, "שמחת חג". ההבדל היחיד הוא שבניסוח של קופה א (שמאל) יש

נימה של התבדלות, "למשפחות במשבר כלכלי", ואילו הניסוח של קופה ב' הוא שוויוני יותר, "שמחת חג לכל אחד" (הבדל זה גם עלה לעיל בפרסום של ראש השנה תשע"ט).

טבלת סיכום ההבדלים בין הקופות

הקופה	בשיגרה	ראש השנה	פורים	פסח
קופה ב	-	הצדקה שומרת עליך כל השנה	הקפדה על דקדוקי המצוה	שמחת חג לכל אחד
קופה א	חסד חכם	מוודא שאתה עושה חסד כל השנה	שמחת חג לבית הנזקק	שמחת חג למשפחות במשבר כלכלי

סיכום

בחננו את דרגות הקיצון ברשימת הרמב"ם והמאירי במתן צדקה. בקצה האחד את המעלה הגבוהה ביותר, בה הצדקה משמשת לא רק לסיפוק צרכי ההווה אלא נותנת לנזקק אפשרות לספק באופן עצמאי את צרכיו בעתיד, ובקצה השני את הדרגה הנחותה ביותר, נתינת צדקה לצורך סיפוק צרכיו והנאותיו של נותן הצדקה. הרמב"ם כלל לא מונה דרגה זו, והמאירי רואה בה כפי הנראה דרגה מתחת לסולם תשע הדרגות שהוא מנה. לאור דברים אלו נראה כי שתי קופות הצדקה הדומיננטיות ברמת בית שמש פונות למעשה לשני קהלי יעד שונים. קופה ב פונה לציבור הרואה בצדקה בראש ובראשונה מצוה אשר שחר קיומה בצידה¹⁶, ולכן השכר לנותן הוא המניע המרכזי המודגש בפרסומים. היות ועיקר ערכה של הצדקה היא היותה מצוה - יש חשיבות יתירה בקיומה על כל פרטיה ודקדוקיה, ופן זה מודגש בפרסום למתנות לאביונים בפורים של קופה זו, מפני שבפורים קיימות דרישות הלכתיות מעבר למצות צדקה הרגילה. לעומתה קופה א פונה לציבור הרואה חשיבות וערך במתן צדקה בראש ובראשונה כדי לעזור ולסייע לנזקקים ורק אחר כך כמצוה, בבחינת "דרך ארץ קדמה לתורה". לכן בפרסומיהם הדגש הוא על עצם עשיית החסד והתועלת למקבל, ופחות על התועלת לנותן ממעשה המצוה שלו.

המהר"ל (גור אריה שמות כ, כב) משלב בין שתי תפיסות אלו: על הפסוק "אִם כָּסֶף תִּלְוֶה אֶת עַמִּי אֶת הָעֶנִי עִמָּךְ לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹטָה לֹא תִשְׁיֹמוּן עָלָיו נְשָׁךְ" (שם כד) כתב רש"י בשם המכילתא¹⁷: "רבי ישמעאל אומר, כל אם ואם שבתורה רשות, חוץ

16 קופה ב גם מוציאה עלון שבועי "קופתנו - בעניין כוח הצדקה". העלון עוסק בהלכות צדקה ובכוחה של הצדקה להיטיב עם הנותן, וכמעט שלא במשמעות הצדקה למקבל הנזקק.

17 מכילתא דר"י מסכתא דבחדש פרשה יא ד"ה ואם מזובח; מסכתא דכספא פרשה יט ד"ה אם כסף.

משלושה, וזה אחד מהן". על דברים אלו הקשה המהר"ל: אם כן מדוע התורה כתבה בלשון רשות, "אם", כאשר כוונתה שזו חובה? ותשובתו היא:

שאם יעשה מחובה כאילו מקיים גזירת המלך - אין הדבר לרצון להקב"ה, וצריך שיעשה מרצונו... אם הילוה כסף כאילו מקיים גזירת המלך אין זה מצוה, כי צריך שיהיה מצות הלוואה מרצונו בלב טוב, כדכתיב אף בנתינה "וְלֹא יֵרַע לְבַבְךָ בְּתִתֶּנָּהּ לוֹ" (דברים טו, י).

יסוד גדול ייסד כאן המהר"ל: מצוות שבין אדם לחברו¹⁸ יש לקיימן לא רק משום שהם מצוות ה' - אלא גם מתוך הזדהות פנימית עם מצוקת האחר, ורצון הלב לעזור ולסייע לו.

18 בנוגע למצוות בין אדם למקום הדרישה הפוכה: "ר' אלעזר בן עזריה אומר, מנין שלא יאמר אדם אי איפשי ללבוש שעטנו אי אפשי לאכול בשר חזיר אי איפשי לבוא על הערוה, אבל איפשי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי כך, ת"ל ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי, נמצא פורש מן העבירה ומקבל עליו מלכות שמים" (תו"כ מהד' ווייס קדושים, פרק ט, הל' י; מובא ברש"י על אתר).

...יש עניינים שיש לפרסם ויש עניינים שצריך להסתיר, דהרי העלייה לרגל אין פרסום גדול מזה שישראל עובדים להקב"ה השוכן בציון, ובלמוד התורה צריך צניעות וסתר. ועשות משפט ואהבת חסד בזה לא נצטוה הצנע לכת, דאדרבה צריכין פרסום, דהבי"ד יושבין בגובה של עיר, וכתבי שופטים ושוטרים תתן לך בכל שערך ושער הוא לשון פרסום, דצריך לפרסם המשפט למען שכל אחד ישמור נפשו מעוולה, וכן אהבת חסד צריך פרסום למען שכל אחד יתנהג כן, וכן כתיב באברהם שהיה ביתו פתוח לארבע רוחות העולם והיה יושב על אם הדרך להכנסת אורחים, וכמאמר התנא יהי ביתך פתוח לרווחה. אבל בדבר צדקה לעניים אפילו בדברים שדרכם לפרסם עם כל זה כתיב הצנע לכת עם אלוקיך. וכוונת העניין דבכל הדברים צריך כוונה לשם שמים, בין בפרסום בין בהסתר.

ערוך לנר סוכה מט. ב ד"ה דרש רבא (עם שינויים קלים)